

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

ОСВІТА У ХХІ СТОЛІТТІ: ШЛЯХИ РОЗВИТКУ

Випуск 2

*Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції
“Ціннісні пріоритети освіти у ХХІ столітті:
соціалізація та соціальна адаптація особистості”,
м. Київ, МАУП, 14 травня 2010 р.*

Київ
ДП “Видавничий дім “Персонал”
2011

Редакційна колегія:

Подолька А. М., д-р юрид. наук — головний редактор

Туриніна О. Л., канд. психол. наук, проф. — відповідальний редактор

Видання здійснене в рамках проекту “Наукові праці МАУП”

Освіта у ХХІ столітті: шляхи розвитку / МАУП. — К.: ДП “Видавничий дім О-72 “Персонал”, 2010 —

Вип. 2 : Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції “Ціннісні пріоритети освіти у ХХІ столітті: соціалізація та соціальна адаптація особистості”, м. Київ, МАУП, 14 трав. 2010 р. / редкол. : А. М. Подолька (голов. ред.), О. Л. Туриніна (відп. ред.). — 2011. — 208 с. : іл. — Бібліогр. в кінці ст.

У збірнику подано статті учасників Міжнародної науково-практичної конференції “Ціннісні пріоритети освіти у ХХІ ст.: соціалізація та соціальна адаптація особистості”, присвяченої найважливішій проблемі сьогодення — розвитку освіти в Україні. Статті охоплюють широкий діапазон наукових досліджень українських учених.

Для науковців, освітян, державних службовців, політиків, викладачів і студентів, а також усіх, хто цікавиться розвитком української освіти.

ББК 74.04(4УКР)я43

- © Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2011
- © ДП “Видавничий дім “Персонал”, 2011

Н. П. Христинченко Вища освіта в Україні: специфіка, проблеми та шляхи адаптації до Болонського процесу	100	І. М. Николин Бар'єри міжособистісного спілкування в процесі професійного становлення студентської молоді	156
О. М. Міхатуліна Інноваційні форми навчання в системі вищої юридичної освіти.....	104	І. О. Сєдаков Інновації в сучасному освітянському просторі: ДІМА-технологія	161
О. Л. Пелих Розвиток сучасної української освіти та проблеми соціалізації молоді.....	109	Ю. В. Єсаулов, М. Ф. Медвідь Роль еко-правової освіти в соціалізації студента-правника	167
В. В. Губар Проблеми нормативно-правового забезпечення дистанційного навчання у ВНЗ	113	В. В. Федорова Проблематика корпоративної етики сучасного українського підприємства.....	170
Я. Ф. Медвідь, О. М. Поповичук Роль освіти в соціалізації студента-юриста	117	В. О. Заяць Маркетинг кадрів як проблема кадрового забезпечення організації	173
М. М. Кудря Національна ідентичність та складові її формування	121	Н. О. Гринчишин Проблеми якості середньої загальної освіти.....	177
З. І. Рогач Соціальна адаптація безпритульних дітей у сучасному українському соціумі.....	126	А. В. Безсмертний Актуальні проблеми модернізації та ефективності педагогічної освіти	180
Д. О. Медведовська Стисла характеристика змін у змісті навчання у Великій Британії у 80-х роках ХХ ст.	131	Ф. М. Медвідь, Я. П. Пом'ян Інноваційний розвиток освіти України: сучасний стан і перспективи	183
О. В. Соболевська Роль самоосвіти в самоідентифікації особистості	134	А. О. Серпінський Політична соціалізація молоді як фактор впливу на легітимність влади	189
В. В. Зарва Національна освіта як запорука міцного та стабільного політичного майбутнього країни	140	О. Є. Маньковська Освіта України ХХІ ст.: інтеграційні процеси.....	193
Р. І. Литовченко Активність студентів — основа ефективності навчальних занять.....	143	О. В. Бастун, Р. І. Буга Політична соціалізація молоді в умовах розбудови стратегії національної безпеки України	196
О. В. Котеньова Юридична освіта в умовах сьогодення ...	147	І. Ю. Кулаковська Політична соціалізація молоді в Україні: проблеми і перспективи	200
О. Г. Башук Засади освітньо-виховного процесу за діалогом Платона “Закони”.....	150	М. О. Сурженко Вплив освіти на політичну соціалізацію і політичну культуру особистості	205

ЗАСАДИ ОСВІТНЬО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ ЗА ДІАЛОГОМ ПЛАТОНА “ЗАКОНИ”

Освіта у XXI столітті: шляхи розвитку, вип. 2, 2011, 150–155

Що може бути більш актуальним для нашого сьогодення, як не бажання віднайти оптимальний шлях до змін та впровадження в нашу реальність найбільш розумної моделі розвитку на всіх рівнях існування — від публічно-політичного до глибоко приватно-особистісного життя. І ніхто не заперечуватиме, що питання виховання та освіти тут займає далеко не останнє місце, адже це основа нашого майбутнього — як окремої людини, так і країни й навіть усієї цивілізації. Пропонуємо читачам з цього приводу короткий огляд настанов та порад давньогрецького мислителя Платона, який створив не лише загальновідомі утопічні проекти законо- і державотворення, а й надзвичайно цінні, актуальні в реалії нашої повсякденної буденності принципи, врахування яких щонайменше допоможе розібратися в сучасному перенасиченому інформацією світі, а в розумних цілях зможе вивести на якісно новий рівень знань, сформувати модель правильного бачення розвитку суспільства та держави, критично оцінити проекти освітньої реформи в Україні та можливість їх втілення.

На жаль, дослідники питання виховання та освіти не заглиблюються так далеко в історію політичної та правової думки. Хоча, насправді, коріння будь-якої сучасної науки сягають давньогрецької культури і так чи інакше торкаються найбільшого її світоча — Пла-

тона. Започаткування нових теорій і розробок гуманітарної сфери XX ст. найчастіше звертало свій погляд на доробок античного мислителя і завжди знаходило там цікаві думки, міркування і актуальні питання для шукача. І освітня галузь тут аж ніяк не виняток.

Відтак, приступаючи до практичного законотворення, підкувавшись у теоретичних питаннях, ключових моментах та цілях законодавства, Платон у своєму діалозі “Закони” вважає за найдоцільніше починати будь-яке унормовування життя людей в державі із регламентації шлюбних стосунків та народження дітей. Однак, розглядати ці питання можна лише у тісному взаємозв’язку із проблемами виховання, як невід’ємною частиною людського існування загалом, і вкрай важливою на ранньому етапі життя кожної людини зокрема, а також освіти — найголовнішого заняття молоді й інструмента творення особистості. Відтак, закони про виховання та освіти громадян стають вирішальним підґрунтям, базисом усього законодавства та життя людей у державі.

Передусім слід зазначити, що приписи про виховання та освіти дітей швидше нагадуватимуть повчання й настанови, ніж норми законів. Адже у приватному та сімейному житті кожної людини є безліч дрібничок, що відбуваються не на очах у всіх. Тут під впливом особистого страждання, задоволення і бажання легко виникають явища, що

вступають у протиріччя з порадами законодавця, тому й виникають небажані звички громадян, найрізноманітніші й несхожі одна на одну, у великому ж масштабі — це лихо для держави (Закони VII 788ab) [1, 238]. Тож давньогрецький філософ прагне роз'яснити основоположні принципи, викласти саму сутність і вісь питання виховання та освіти, на яку, як на каркас, можна буде в практичному законотворенні нанизувати деталі, уточнення і, власне, норми, що набудуть у процесі розвитку держави форму закону. Такі конструктивні засади і сьогодні існують, — у кожного народу свої, у вигляді звичаїв, традицій, переказів та усних настанов старших поколінь молоді. Але законодавцю важливо не заблукати у такому народному спадку, вміти правильно зорієнтуватися і розпізнати істинне від обліпленого столітніми нашаруваннями несуттєвого, а також вивести найважливіші та принципові питання на державний рівень, під загальний контроль.

Для правильного розуміння процесу раннього розвитку дитини слід звернути увагу на цікаві зауваження філософа з цього приводу. Ми читаємо, що жодна жива істота не народжується на світ, володіючи усім тим розумом, який належно їй мати в дорослому віці. Допоки ж ця істота не набуде властивої їй розумності, вона лютує й кричить щось незрозуміле, а як встане на ноги, починає без толку скакати. У цьому, до речі, криється початок задоволення, музичного і гімнастичного мистецтв, почуття ритму та гармонії (Закони II 653de; II 672) [1, 101, 123]. Тож звідси логічно вивести таку пораду: не турбуватися надміру й не перешкоджати активності дитини, але завжди слід належно спрямовувати її в необхідне русло.

Кожна душа, якій від народження властивий страх, з часом, у разі бездіяльності, ще більше до нього призвичаюється і набуває аж ніяк не мужності, а боягузтва. Мужність та доброчесність

у душах дітей виховується з перших років життя в тренуванні переборювати напади боягузтва і страху. Тому спокійний душевний настрій — чимала частина хорошого стану душі, так само як поганий настрій — чимала частина поганого душевного стану (Закони VII 791ab) [1, 241]. Доведення цих принципів до загальнодержавного рівня потребує не стільки впровадження наказового характеру, скільки необхідності доведення до кожного громадянина правильного розуміння, а відтак і коректного ставлення до такого тонкого механізму, як формування нової людини, закладання міцних підвалин для подальшого розвитку гармонійної, сильної особистості.

Платон застерігає, що для молоді найкращим і найдоцільнішим є стан, коли забезпечується необхідне і немає приводу до заздрощів. **Не золото слід заповідати дітям, а побільше совісті.** І не варто розраховувати, що її можна вселити наказами, цього неможливо досягнути й запізнілими порадами та словесними вимогами мати в усьому сором. Розумний законодавець скоріше порадить старшій людині самій соромитися молодих і більше остерігатися, як би хто з молоді не побачив негідного вчинку й не почув від них будь-якого поганого слова. Адже юнаки завжди будуть цілком безсоромні там, де не соромляться навіть старці. *Найкраще виховання молодих людей, та й самих себе, є не в переконаннях, а в явному для всіх здійсненні в особистому житті того, в чому є намагання переконати інших* (Закони V 729ac) [1, 180, 181].

Платон робить окреме зауваження і наголошує на неприпустимості впадання в крайності у вихованні: від вседозволеності та надмірної опіки до абсолютних заборон і утисків. Зніженість робить характер дитини важким, дратівливим і дуже вразливим до дрібничок, навпаки ж, надмірно грубе підкорення чужій волі дітей робить їх

приниженими, неблагородними, ненависниками людей, так що врешті-решт вони стають непридатними до суспільного життя (Закони VII 791d) [1, 242]. Держава прагне піклуватися про всіх дітей водночас, що не так вже й легко, тому законодавець намагається передусім навчити відчувати і розуміти ту міру не впадання в крайнощі, яку застосовуватимуть громадяни в кожному конкретному випадку. Тож закон дає лише узагальнені настанови для можливості правильного вибору і коректної поведінки в кожному конкретному випадку.

Відтак, підсумовуючи розмірковування, Платон вважає (що анітрохи не суперечить сучасній науці в цій галузі), що найголовніші риси характеру та звички кожної дитини закладаються саме у віці до трьох років, починаючи від зачаття. Тому важливим є те, щоб вагітна жінка особливо піклувалася про власний стан, не зазнавала багаточисленних несамовитих насолод, як і страждань. Бажано, щоб цей проміжок часу вона з дитиною прожила в радісному, безтурботному і тихому настрої. А загалом цілком правильним було б це твердження до всього життєвого шляху кожної людини. Нагадує тут філософ і золоте правило, що завжди й у всьому варто дотримуватися середини (Закони VII 792e-793a) [1, 243].

Кожен вік, як відомо у педагогіці, має свої особливості та нюанси, на які слід зважати. В унормуванні законів про виховання це також важливо враховувати. Тому філософ звертає увагу на ключові моменти розвитку дитини в різний віковий період, вводячи та встановлюючи загальні вимоги. Так, наприклад, за своїм душевним складом діти від трьох до шести років потребують забав і саме на цьому слід будувати їх виховання. У дітей цього віку забави виникають самі собою, коли діти збираються разом, вони вигадують їх навіть

самі. Годувальницям лише слід наглядати за скромністю та нерозбещеністю своїх підопічних (Закони VII 793e-794a) [1, 244, 245]. Важливість перших ігор суттєва для щастя кожної людини і держави загалом з точки зору виховання законослухняності та легкості для людини в усьому й завжди дотримуватися правил (Закони VII 797a-799a; VII 819b-820d) [1, 248–250; 273, 274].

Законодавець не повинен допускати, щоб виховання дітей було чимось другорядним і йшло навмання. Навпаки, це найперше, з чого має почати законодавець. Якщо він хоче створити належну турботу про дітей, йому слід вибрати з числа громадян людину, найкращу в усіх відношеннях, і, наскільки це можливо, саме її призначити піклувальником за дітьми (Закони VI 765d-766b) [1, 216, 217].

Отже, розглянувши найважливіші принципи догляду і піклування за дітьми віком до шести років, підсумовуючи викладене, спробуємо дати визначення, що таке виховання? Під цим терміном Платон розумів те, що з дитинства веде до доброчесності, змушуючи людину пристрасно бажати і прагнути стати досконалим громадянином, який вміє відповідно до справедливості підкорятися чи володарювати. Виховання ж, що має своїм предметом і ціллю гроші, могутність або будь-що інше, позбавлене розуму і справедливості, низьке і неблагородне, а відтак, зовсім негідне носити цього імені. Не можна недооцінювати вихованість, адже вона — найпрекрасніше з того, що мають найкращі люди. Якщо ж виховання відхилиться від свого істинного шляху, але це ще можливо виправити, то кожен в міру власних сил повинен упродовж усього свого життя виправлятися і повертати себе до блага (Закони I 644b) [1, 92]. Такі, здавалося б, нехитрі правила здатні забезпечити, на думку філософа, гармонію та лад у державі загалом і в душі

людини зокрема. Не хитрі, але так рідко згадувані та дотримувані норми.

Які переваги принесе державі один правильно вихований хлопчик або правильно поставлений хор? Усього лишень від одного, звичайно ж, державі невеликий зиск. Але якщо говорити про виховання загалом, то виховані діти легко стануть хорошими людьми, з бажанням підтримуватимуть в усьому лад, з гідністю долатимуть життєві труднощі. І все інше вони робитимуть прекрасно, у тому числі й перемагатимуть ворогів. Виховання, зазначає Платон, веде до перемоги, перемога ж подекуди — до невихованості через гордості, самовпевненість та пихатість. Не варто забувати про цю небезпеку, щоб не сповнитися й безлічі інших пороків (Закони I 641bc) [1, 89].

Людина, що бажає стати гідною в будь-якій справі, повинна з перших років свого життя вправлятися, то бавлячись, то серйозно до всього ставлячись. Вихователю ж слід надати відповідні знаряддя, подібні до справжніх, та закласти початки належних кожному знань. Найважливішим у навчанні Платон визнавав належне виховання, що вносило в душу дитини любов до того, чим він зараз грається, а потім буде серйозно вдосконалюватися (Закони I 643bd) [1, 91]. Іншими словами, вже з раннього віку варто спостерігати за схильностями тієї чи іншої дитини і розвивати її зацікавлення в потрібному напрямі, надаючи їй можливість пізнавати речі, пов'язані з її захопленням, нехай ще в іграшковому вигляді, і вправлятися у вмінні ними орудувати. У цій цитаті можна знайти відлуння й інших важливих поглядів та концепцій сучасної педагогіки та психології, про які не варто забувати. А також наскрізну думку багатьох філософських систем, що кожна людина має займатися в житті тією справою, до якої вона схильна від народження.

На межі шестирічного віку норми виховання плавно перетікають у закони про освіту і, зливаючись в єдину неподільність, створюють підґрунтя, основу для гармонійного існування здорового та щасливого цілісного суспільства.

На важливість усестороннього розвитку дитини і в цілому особистості філософ неодноразово наголошує у своїй творчості. Наявність шкіл та обов'язковість їх відвідування має бути встановлена законом, що не було характерним давньогрецькому суспільству і багато століть по тому, але аж ніяк, на щастя, не піддається сумніву сьогодні. Старий і малий, хлопчик і дівчинка повинні неодмінно здобути освіту. Пояснення цьому, можливо, прозвучить незвично для сучасної людини, але й воно важливе для розуміння повноти сутності, до того ж може бути трансформоване для сьогодення, адже діти більше належать державі, ніж своїм батькам, і саме так воно є, коли суспільство живе як цілісний монолітний організм (Закони VII 804c-805a) [1, 256, 257].

Після досягнення дітьми шестирічного віку, хлопчики та дівчатка розділяються, але всі без винятку мають навертатися до навчання. Хлопчики найперше вправляються у гімнастичних вправах, дівчатка ж можуть обирати види занять за бажанням, однак усім без винятку відповідно до закону треба стати вправними у володінні зброєю (Закони VII 794c-795d) [1, 245, 246]. Відтак дуже нерозумно не навчати разом та однаково як чоловіків, так і жінок. Оскільки держава, таким чином, стає вдвічі слабшою, замість того, щоб бути вдвічі могутнішою завдяки єдності праці та цілі. Тому допускання такого розподілу стало б найбільшою помилкою законодавця, на думку філософа (Закони VII 805a) [1, 257].

Отже, перший освітній закон звучатиме, на погляд мислителя, таким чином: щоранку, на світанку, усі діти по-

винні відправлятися до вчителів. Як без пастуха не можуть жити одомашнені тварини, так і *діти не можуть обійтися без керівника*. Однак дитину набагато складніше взяти в руки, аніж будь-яку іншу живу істоту. Адже чим менше розум дитини спрямований у потрібне русло, тим більше стає вона балуваною, нестримною та ще й переважає всіх інших істот у нахабності (Закони VII 808d-809a) [1, 261].

У суто ж навчальному процесі важливість і порядок викладання наук усім дітям за Платоном буде таким: передусім грамота, потім гра на кіфарі та щонайменше лічба, оскільки це застосовується у військових справах, домогосподарстві та в державному управлінні. Також слід отримати корисні відомості про божественний круговорот зірок, Сонця та Місяця, оскільки кожній державі належало б встановити відповідні закони, громадянам отримати правильне розуміння, а кожному небесному тілу отримувати від людей належну уваги згідно з їх природою. Для вивчення всіх наук визначаються терміни та вимоги їх опанування, які не може ніхто на власний розсуд змінювати (Закони VII 809c-810b) [1, 262]. Відтак розширення світогляду кожної дитини, прищеплення їй основних понять, правил і порядку не лише на життєво необхідному рівні, а й у плані розуміння світобудови, певних релігійних понять, орієнтації в суспільному надбанні (досягненнях науки, культури і мистецтв — в сучасному розумінні), тобто знову ж таки передбачається всебічний розвиток особистості й виховання соціально свідомої, суспільно активної та корисної людини і громадянина.

Важливість науки про числа Платон не міг не зауважити окремо. Адже він вважав числове розподілення і різноманіття числових відношень корисним для всього, незалежно від їх відірваності від життя чи з належним практичним

застосуванням (Закони V 747ac) [1, 199]. Однак, небезпека будь-якої науки криється в можливості використання її не лише на добро, а й на шкоду. Таку небезпеку можна враховувати тільки у виховних заходах та в обсягах викладу матеріалу в конкретних випадках, запобігти ж цьому стовідсотково просто неможливо.

З точки зору Платона, у поданні молоді нових знань слід бути обережним з крайнощами і викладом матеріалу через протилежності, це може вносити взаємну плутанину і створювати лише труднощі для засвоєння, а молодим людям необхідно сприймати все якомога точніше. Крім того, призначені їм для вивчення науки аж ніяк не є незначними і їх набагато більше, ніж здається (Закони VII 812e) [1, 265]. У сучасних умовах вибір наук для викладання молоді в кілька разів більший за можливе й доцільне їх впровадження, однак, проаналізувавши думку й аргументації давньогрецького мислителя, можна виробити розумні критерії їх відбору в сучасних реаліях, дотримуючись правильності не лише у виборі предмета, а й чіткій регламентації способів, методів та інших критеріїв подання матеріалу.

Отже, коротко проаналізувавши міркування давньогрецького філософа про найкращий, на його думку, порядок виховання та освіти у найбільш наближеній до досконалості, але реальній в умовах нашого світу державі, може скластися враження про надмірну загальність — але це всього лише принципи нового законодавства про освіту та виховання, а не самі закони. Водночас деякі питання можуть видатися дещо несуттєвими як для визначення принципів у цій галузі — тоді варто ретельніше проаналізувати не лише діалог “Закони”, а й усю творчість Платона, і тоді стануть зрозумілими як витoki, так і особлива увага до цих питань мис-

лителя. Тож доробок давньогрецького мислителя заслуговує на ретельніше вивчення та врахування в реформуванні української системи освіти та виховання особистості сьогодення.

Література

1. *Платон*. Законы / Платон. Собр. соч. в 4 т. Т. 4 // Пер. с древнегреч.; Общ. ред. А. Ф. Лосева, В. Ф. Асмуса, А. А. Тахо-Годи. — М.: Мысль, 1994. — С. 71–437.
2. *Асмус В. Ф.* Платон. — 2-е изд. — М.: Эдиториал УРСС, 2005. — 160 с.
3. *Лосев А. Ф., Тахо-Годи А. А.* Платон. Аристотель. — 3-е изд., испр. и доп. — М.: Молодая гвардия, 2005. — 392 с.
4. *Нерсесянц В. С.* Платон (Из истории политической и правовой мысли). — М., Юрид. л-ра, 1984. — 104 с.
5. *Нерсесянц В. С.* Политические учения Древней Греции. — М., Наука, 1979. — 263 с.
6. *Нерсесянц В. С.* Право и закон: Из истории правовых учений. — М.: Наука, 1983. — 366 с.